

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

1. Чи є обраний позивачем спосіб захисту належним та ефективним?

Відповідно до ст. 215 ЦК України, підставою недійсності правочину, є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п'ятою та шостою статті 203 ЦК України. Отже, підставами визнання правочину недійсним є:

- 1) дефекти суб'єктного складу (укладення правочину особою, що не має необхідного обсягу дієздатності – правочиноздатності);
- 2) дефекти волі (невідповідність волі та волевиявлення);
- 3) дефекти (недотримання) форми;
- 4) дефекти (незаконність і/або порушення публічного порядку) змісту та порядку укладення правочину.

Фактичне невиконання зобов'язань за правочином не є підставою визнання його недійсним. Відповідно до ч. 1 ст. 651 ЦК України договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. Отже, невиконання договору є підставою для його зміни чи розірвання, а не визнання його недійсним.

Слід зазначити, що відповідно до ч.2 ст. 556 ЦК України до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання. Оскільки зобов'язання, забезпечене порукою, у разі його виконання поручителем не припиняється, а поручитель стає кредитором у цьому зобов'язанні, то такий вид переходу прав від первісного кредитора до

поручителя має назву не регресу (про що зазначається на стор. 8 Касаційної скарги 12-61гс21), а суброгації.

У справі, що розглядається, Договір поруки та Додатковий договір про внесення змін в Кредитний договір від 27.05.2015р. (про зміни в забезпеченні) було укладено з порушенням чинного законодавства, зокрема Закону України «Про банки і банківську діяльність». **Зазначене є підставою нікчемності договору поруки.**

2. Чи зачіпає права та інтереси ТОВ «Сейф Інвест» договір купівлі-продажу майнових прав від 27 квітня 2020 року, та, відповідно, чи може такий договір бути визнаний недійсним за позовом ТОВ «Сейф Інвест», яке не є стороною договору?

27.04.2020 р. між ПАТ «УГІБ» та Товариством з обмеженою відповідальністю «Фінансова Компанія «Інвестохіллс Веста» було укладено та нотаріально посвідчено приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Мурською І. В., реєстровий № 618, Договір № 81 про відступлення прав вимоги за кредитними договорами, договорами поруки, договорами застави та договорами іпотеки суб'єктів господарювання, відповідно до умов якого Банком було відступлено в тому числі, право вимоги за Договором про відкриття кредитної лінії № 729, та за Договором про відкриття кредитної лінії № 779.

27.04.2020 р. між ПАТ «УПБ» та Товариством з обмеженою відповідальністю «Фінансова Компанія «Інвестохіллс Веста» було укладено Договір № 81/1 купівлі-продажу майнових прав за кредитними договорами, договорами поруки, договорами застави, та договорами іпотеки суб'єктів господарювання, посвідченого 27.04.2020 р. приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Мурською І. В., зареєстрованого в реєстрі за № 619. Тому, **надати відповідь на поставлене питання щодо порушення прав ТОВ «Сейф Інвест» без відповідних уточнень неможливо.**

Однак, відповідно до ч. 5 ст. 216 ЦК України вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою.

3. Чи можна розглядати вимогу про визнання договору недійсним як речово-правовий спосіб захисту прав ТОВ «Сейф Інвест» як власника земельної ділянки?

Цивільно-правові легітимовані (судові) засоби захисту права власності у вітчизняній цивілістиці, звичайно, поділяють на дві групи: речово-правові та зобов'язально-правові.

Речово-правові засоби захисту права власності спрямовані безпосередньо на захист права власності як абсолютного суб'єктивного права, забезпечення реалізації здійснення правоможностей власника (володіння, користування, розпорядження тощо) відносно речі, що йому належить.

До них належать:

1) позов власника про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов),

2) позов власника про усунення перешкод, що заважають нормальному здійсненню права власності (негаторний та похідні від нього позови: про визнання незаконним правового акта, який порушує право власності, тощо),

3) позов про визнання права власності. Деякі цивілісти відносять позови про визнання до негаторних або віндикаційних, але більшість вважає, що це самостійні речово-правові позови. Остання позиція знайшла підтримку і в новому ЦК України, де цьому позову присвячена ст. 392.

Зобов'язально-правові засоби захисту права власності характеризують тим, що спрямовані проти порушення прав власника певною особою. При цьому самої речі в натурі вже не існує або вона пошкоджена і існує потреба у відновленні її якості. До таких засобів захисту належать, наприклад, вимоги по відшкодуванню заподіяної майнової шкоди; вимоги про виконання

договору і передачу боржником кредитору (власнику) речі, що йому належить; вимоги про повернення безпідставно одержаного за рахунок власника майна тощо.

Оскільки цивільне законодавство передбачає можливість захисту від дій, що порушують право власності, з боку суб'єктів не лише цивільного, але й публічного права (наприклад, при визнанні недійсним правового акту органу державної влади), очевидно, логічним буде вести мову не лише про “зобов'язально-правові засоби захисту”, а взагалі про “інші засоби захисту права власності”. Останні застосовуються як при порушеннях зобов'язань, так і в усіх інших випадках порушення права власності.

Недоліком терміну “інші засоби захисту права власності” є те, що він не несе в собі змістовного навантаження, характеризуючи лише засоби захисту, котрі належать до цієї групи, як “такі, що не є речовими”. У зв'язку з цим доцільним здається використання ідеї римського права про поділ позовів на “actio in rem” (позов щодо речі або ж “речові позови”) та “actio in personam” (позов щодо персони або ж “персональні позови”).

Поділ засобів захисту права власності на “речові” та “персональні” є виправданим з тих міркувань, що, по-перше, віддзеркалює провідне значення наявності речі, яка є предметом позову, або особи, до якої можна подати позов, а, по-друге, дозволяє об'єднати в цих категоріях усі можливі варіанти цивільно-правового захисту права власності.

Крім того, постає питання про доцільність виокремлення цивільно-правових засобів захисту права власності, які самі по собі не належать ні до речево-правових, ні до персональних (зобов'язально-правових тощо) позовів і впливають з різних інститутів цивільного права. Такими, наприклад, є правила про захист майнових прав власника, визнаного у встановленому порядку безвісно відсутнім або таким, що помер, у разі його явки, **про захист інтересів сторін у разі визнання правочину недійсним** і т.п.

Зазначені відносини, на перший погляд, дійсно не пов'язані безпосередньо з жодним із вказаних вище випадків. Проте у виокремленні

цих ситуацій необхідності нема, оскільки у залежності від виду і джерела порушення права власності можуть бути застосовані речові або персональні засоби його захисту.

Таким чином, **вимогу про визнання договору недійсним не можна розглядати як речово-правовий спосіб захисту прав ТОВ «Сейф Інвест» як власника земельної ділянки, оскільки ця вимога носить зобов'язально-правовий характер.**

4. Для застосування наслідків виявлених Фондом гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» нікчемних правочинів: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб повинен звернутися до суду з відповідним позовом чи суд під час розгляду цієї справи повинен дати правову оцінку правочинам та застосувати наслідки нікчемності таких правочинів?

Абз. 2 ч. 5 ст. 216 ЦК України суд може застосувати наслідки недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи. **Отже, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб не повинен звернутися до суду з відповідним позовом.**

5. Чи можна вважати встановлені судами у справах №911/3878/15 та №910/22730/15 обставини преюдиційними для розгляду цієї справи?

Преюдиціальність (*res judicata*) - це обов'язковість фактів, встановлених судовим рішенням, що набуло законної сили, в одній справі для суду при розгляді інших справ. Визначення преюдиції наводиться у Постанові Верховного Суду: «Преюдиціальне значення у справі надається обставинам, встановленим судовими рішеннями, а не правовій оцінці таких обставин, здійсненій іншим судом. Преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої

встановлено ці обставини. Преюдицію утворюють виключно ті обставини, які безпосередньо досліджувались і встановлювались судом, що відображено у мотивувальній частині судового рішення. Преюдиціальні факти відрізняються від оцінки іншим судом обставин справи» (пункт 32 постанови від 03.07.2018 р. у справі № 917/1345/17)¹.

Преюдиціальними є обставини, встановлені у рішеннях у межах цивільного, господарського та адміністративного судочинства, які набрали законної сили. Обставини вважаються преюдиціальними, якщо вони були встановлені у справі, в якій брали участь ті ж особи, що і в справі, яка розглядається судом, а також якщо у справі були встановлені обставини щодо особи, яка бере участь у справі, що розглядається. Отже, зміст преюдиції полягає у неприпустимості повторного розгляду судом того самого питання між тими самими сторонами. Преюдиція дозволяє сторонам спору не витратити час на збирання, витребування і подання доказів, а суду – на їх дослідження і оцінку².

Встановлені судами у справах №911/3878/15 та №910/22730/15 обставини не можна вважати преюдиційними для розгляду цієї справи.

Висновок підготовлено д.ю.н., професором Харитоновим Є.О. за участі к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного права НУ «ОЮА» Гончаренко В.О.

Д.ю.н., професор, член

Науково-консультативної ради

Верховного Суду

Євген ХАРИТОНОВ

---

¹ Постанова Верховного Суду (Велика Палата) від 03.07.2018 р. у справі № 917/1345/17. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75215615>.

² Постанова Верховного Суду (об'єднана палата Касаційного цивільного суду) від 18.04.2018 р. у справі № 753/11000/14-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>.